

PITANJA ODGOVORI

PIŠE LI SE RIJEČ GODINA ISPRED BROJKI ILI IZA NJE?

1. Ovim člankom odgovaramo na ponovljeno pitanje čitatelja V. I. iz Dubrovnika* o tome treba li pisati (i govoriti) riječ godina ispred ili iza brojke na koju se odnosi. Taj čitatelj, naime, veli: „Prije se pisalo 'g. 1901.' i '1901. godine', ali više ono prvo. I u stranim jezicima talijanskom, francuskom, njemačkom prije se govori i piše riječ 'godina', a zatim njezina brojka. Međutim sada – nastavlja čitatelj V. I. – prevladava pisanje '1901. godine'”, tako da i „lektori riječ 'godina' premještaju iza brojke kao da je pogrešno pisati 'godine 1901.'”. Pismo završava ovim riječima: „Zanimalo bi me vaše mišljenje da li je pogrešno pisanje godine ispred brojke jer ako nije, kao što nije kod drugih naroda, zašto naši lektori tako uporno ustraju ispravljati prvi način pisanja?”

Da bismo mogli valjano odgovoriti na postavljeno pitanje, treba razmotriti i odmjeriti sve razloge u prilog i jednom i drugom načinu pisanja, tj. u prilog smještaju riječi godina bilo ispred bilo iza brojke na koju se ta riječ odnosi.

2. U prilog načinu pisanja gdje je riječ godina ispred brojke (brojnog izraza) kao u primjeru „godine 1901.” mogu se navesti ovi glavni razlozi:

a) Takav način pisanja doista ima dugu tradiciju. Po svojoj proširenosti ta je tradicija zajedničko naslijeđe mnogih, među njima i velikih evropskih jezika (V. I. navodi talijanski, francuski i njemački). Začetak je te tradicije u latinskom jeziku, od kojega su se razvili svi romanski jezici; taj je jezik izvršio golem utjecaj i na sve druge evropske jezike, među njima i na hrvatski. Kao što je poznato, računanje vremena

u našoj (novoj) eri počinje od Kristova rođenja, pa se za konkretnu godinu nove ere u latinskom jeziku kršćanske tradicije kaže „anno Domini...”. U hrvatskom prijevodu i praksi to glasi „godine Gospodnje...” ili (danas nešto manje obično i najčešće stilski obilježeno) „ljeta Gospodnjega...”. U drugim jezicima s kršćanskom tradicijom stanje je posve isto, samo izraženo riječima i morfologijom tih jezika.

Nerijetko se u nas čuje izreka „Bolje da propadne selo nego običaj”, pa ako bismo se držali te izreke i u jezičnim pitanjima, već bi i sama stečena navika bila dovoljno opravdanje da se riječ godina (ljeta) zadrži ispred brojke na koju se odnosi. Koliko je tradicija u načinu izražavanja postojana, potvrđuje se i na drugim izraznim područjima. Govorimo i pišemo ime pa prezime, a ne obrnuto. Obrnuti način narušava tradiciju i zato se obično primjenjuje u netradicionalnim prilikama (npr. u abecednim popisima) i samo se u takvu poretku stavlja zarez između ta dva jezična znaka (prezimeni i imena) kao upozorenje da je poredak preokrenut, drukčiji nego obično. Tradicija je da se i u dvočlanim imenima ulica i trgova prije piše posvojni pridjev pa tek onda riječ ulica ili trg (npr. Šenoina ulica, Preradovićev trg); obrnut poredak narušio bi tradiciju izražavanja i samim time otežao snalaženje. U primjerima kao Dugo Selo i Trebarjevo Desno tradicija je osmišljena na dva načina. „Sintagme *pridjev + imenica* označuju različite objekte – npr. Gornji kraj — Donji kraj – a sintagma u kojoj je poredak *imenica + pridjev* odnosi se na dio unutar (istoga) toponomastičkoga sadržaja” (P. Šimunović, Toponimija otoka Brača, Brački zbornik 10, Supetar 1972, str. 170). Vidi se dakle da je raspored dijelova sintagmi općenito postojan, da ponegdje nosi i značensku obavijest te da se ne može olako mijenjati. Zato se i iskaz kao „godine 1901.” čvrsto opire zamjeni poretka svojih dijelova, iako je u suvremenom našem književnom jeziku običniji poredak pridjev + imenica.

b) Pisanje riječi godina ispred brojke (brojnog izraza) opravdava se i time što ta riječ svojim rodnom, gramatičkim brojem i padežom određuje

* Željeli smo navedenom čitatelju i osobno odgovoriti, ali nam se pismo vratilo s naznakom „Nepoznat”. Moguće je dakle da nam se čitatelj V. I. javio pod izmišljenim imenom, možda i s krivom adresom. Mi ipak odgovaramo na postavljeno pitanje ocijenivši da bi odgovor mogao biti zanimljiv za širi krug čitatelja.

rod, broj i padež brojke koju treba pročitati. koja s riječju godina čini kongruentnu cjelinu. U obrnutom poretku (gdje je brojka ispred riječi godina) mora se prije čitanja prvoga dijela, brojke, pogledom obuhvatiti drugi dio, riječ godina, da bi se utvrdili i u čitanju (izgovaranju) primijenili navedeni kongruentni odnosi.

3. U prilog pisanju riječi godina iza brojke može se reći ovo:

Brojka je u izgovoru riječ ili skup riječi s atributskim značenjem (ustvari je to redni broj s obilježjima pridjevske riječi, pridjeva). Kao što je rečeno, u našem jeziku atribut (pridjevska riječ), stilski neutralno prethodi riječi koja mu (joj) je otvorila mjesto (imenska riječ). Kongruencija se provodi ne samo u govoru nego i u pismu, pa kad se čita, pročita se upravo onako kako je napisano, ne misleći na kongruentne odnose, na koje se međutim mora misliti kad pridjevsku riječ zamjenjuje brojka. Ne treba se zato čuditi što se pišu primjeri kao „1901. godine” s brojkom kao pridjevskom riječi (u funkciji atributa) ispred riječi godina kad je temeljno načelo rasporeda riječi u našem jeziku da pridjev (kao atribut) stoji ispred odgovarajuće imenice. Zato se, primjerice, piše: prošle (lanjske.

pretprošle, preklanjske, ove, te, one, sadašnje, tekuće, iduće, buduće, neke, svake...) godine, a ne obratno; obratan raspored (godine prošle...) imao bi veoma naglašeno stilsko obilježje. Načelo o pisanju pridjevske riječi ispred imenice gotovo je bez izuzetka, pa dok nam je tradicija ostavila prijevod s latinskoga „godine Gospodnje...” („ljeta Gospodnjega...”) i u vezi s time „godine 1901.” ili bilo koje druge, ipak tradicijom nisu posvećeni ni svi srodni slučajevi prevođenja s latinskoga (ili povodenja za stanjem u drugim evropskim jezicima); prema latinskom „anno currente” imamo u prijevodu „tekuće godine” s normalnim, svojim rasporedom članova sintagme (pridjev + imenica).

4. Iz opisa problema izlazi i naš odgovor. Nema pravoga opravdanja niti jezične potrebe da se mijenja raspored dijelova (članova) sintagme bilo da je riječ godina napisana ispred brojke bilo da je napisana iza brojke. Svaki od ta dva načina pisanja ima oslonac u prihvaćenom (ovjerenom) načinu izražavanja na našem jeziku pa su i oba jezično opravdana.

Božidar Finka

DIŃONĪK ILI DIŃONĪK, SPASĚNJE ILI SPĀSĚNJE?

S. V. iz Ljubuškoga pita što je pravilno: *dŃonĭk* ili *diŃonĭk*, *spasĚnje* ili *spĀsĚnje*.

Već je nekoliko puta isticano da književni jezik mora učiti pripadnik svakoga dijalekta. da nema privilegiranih dijalekata u kojima je materinski naglasak istovjetan s književnim. a ovo je pitanje lijep primjer da ni Hercegovci nisu bez naglasnih teškoća ako žele njegovati svoj jezik.

Kao i obično u takvim pitanjima najprije posežemo za rječnicima. No ove riječi u njima nalazimo ili s jednim ili s drugim naglaskom ili s oba, i to još s različitim poretkom, sad je na prvom mjestu jedan naglasak, sad drugi. Odatle ne treba zaključiti da je to nered u kojem se običan smrtnik ne može snaći, nego da su pravilna oba naglasaka, tj. da ne griješimo upotrebljavali jedan ili drugi.

Kad su u rječnicima tako različiti podaci, onda to očito ima svoje uzroke pa se mogu postaviti nova pitanja: zašto je to tako, odnosno ima li kakve razlike i razloga da jednom dademo prednost, zbog većega jedinstva književnoga jezika.

Pokušat ću na to odgovoriti.

Tvorbene imenice izvedene sufiksima na *-ik* najčešće imaju naglasak kao što je u osnove (*bĕsmrtnĭk*, *bezŃbraznĭk*, *Ńdnĭk*, *mŃĉnĭk*...), a znatno rjeđe imaju kratkouzlazni na pretposljednem slogu, osim ako ne pripadaju kategoriji izvedenica od glagolskih pridjeva trpnih ili imenica koje označuju mjesto gdje rastu drvenaste biljke. Zbog toga jača težnja da sve ostale imaju naglasak kao i osnova, a pogotovu se to jasno očituje u dvosložnih imenica. Tako je nekada bilo normalno *glĀsnĭk*, *rĵĉnĭk*, *vĵĕsnĭk*, *zlĀtnĭk*, a danas se normalno govori *glĀsnĭk*, *rĵĉnĭk*, *vĵĕsnĭk*, *zlĀtnĭk*. Takve riječi s dugim *je* zadaju normi poseban problem (usp. D. Brozović, J, 29, 85–